

UDK.:48.76

**YIRIK SHOHLI HAYVONLARDA UCHRAYDIGAN MASTIT
KASALLIGI****Seypullaev Azamat** – SamarqandDavlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Nukus filali Katta o'qituvchisi

Yoldashova Sevinch Olimjon qiziSamarqand Davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti Nukus filali Veterinariya sanitariya
ekspertiza yo'nalishi talabasi**Annotatsiya**

Ushbu maqolada yirik shohli hayvonlarda uchraydigan mastit kasalligi, uning sabablari, tashxisi, oldini olish va davolash usullari muhokama qilinadi. Mastit – bu sut bezlarining yallig'lanishidir, u ko'pincha bakterial infektsiyalar natijasida rivojlanadi va sut ishlab chiqarish jarayonini jiddiy ravishda buzadi. Kasallikning sabablari orasida bakteriyalar, mikroorganizmlar, hayvonlarning gigiyenik sharoitlari, stress holatlari va tashqi muhit omillari mavjud. Mastitni erta bosqichda aniqlash va samarali davolash o'z vaqtida sut ishlab chiqarishni tiklash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Mastit, yirik shohli hayvonlar, sut bezlari, bakterial infektsiyalar, gigiyena, sut ishlab chiqarish, davolash usullari, profilaktika, veterinariya nazorati, sut sifati, yallig'lanish, stress, mikroorganizmlar.

Kirish

Mastit — yirik shohli hayvonlarda, ayniqsa sigirlarda keng tarqalgan va iqtisodiy zarar yetkazadigan kasallikdir. Bu kasallik, asosan, sut bezlarining yallig'lanishi bilan tavsiflanadi va odatda bakterial infektsiyalar tufayli yuzaga keladi. Mastit kasalligi sut

ishlab chiqarish jarayonini sezilarli darajada pasaytiradi, sutning sifatini yomonlashtiradi, va buning natijasida fermerlar uchun jiddiy iqtisodiy zarar keltiradi. Kasallikning oldini olish va davolash uchun uning sabablari, simptomlari va profilaktik choralarini to'g'ri tushunish muhimdir.

Mastitning tarqalishi sutchilik tarmoqlarida samaradorlikni pasaytiradi, shuningdek, hayvonlar salomatligini yomonlashtiradi. Kasallikni erta bosqichda aniqlash va davolash hayvonlarning umumiy sog'lig'ini saqlashga yordam beradi va sut mahsulotlarini saqlab qolish imkonini beradi. Shu sababli, mastitni o'rganish va unga qarshi kurashish choralarini ishlab chiqish nafaqat veterinariya, balki chorvachilik va agrar iqtisodiyot uchun ham dolzarb masala bo'lib qoladi.

Ushbu maqolada mastit kasalligining sabablari, rivojlanish mexanizmlari, tashxislash va davolash usullari, shuningdek, uning oldini olish uchun amalga oshirilishi zarur bo'lgan gigiyenik va veterinar choralar haqida so'z yuritiladi.

Mastit kasalligining sabablari

Mastitning paydo bo'lishiga bir nechta omillar ta'sir qiladi. Asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

Bakterial infektsiyalar: Mastitning eng keng tarqalgan sababi mikroorganizmlar hisoblanadi. Sigirlar va boshqa yirik shohli hayvonlarning sut bezlariga kirgan bakteriyalar (*Staphylococcus aureus*, *Streptococcus agalactiae*, *Escherichia coli* kabi) yallig'lanishni keltirib chiqaradi. Bu bakteriyalar sut yo'llari orqali kirib, sut bezining to'qimalariga zarar yetkazadi.

Hayvonlarning gigiyenik sharoitlari: Hayvonlarning toza va quruq muhitda saqlanishi mastitning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Yomon gigiyena sharoitlari, masalan, iflos joylarda saqlash, namlik yoki axlatning ko'pligi bakteriyalarning ko'payishiga yordam beradi. Sut yig'ish paytida noto'g'ri texnologiyalar va iflos asbob-uskunalar ham mastitni keltirib chiqarishi mumkin.

Stress omillari: Hayvonlarga psixologik va jismoniy stress faktorlarining ta'siri mastitni keltirib chiqarishi mumkin. Og'ir ish sharoitlari, yomon parvarish va o'z vaqtida emlashning yo'qligi hayvonlar immun tizimining zaiflashishiga olib keladi va mastitga yo'l ochadi.

Tashqi muhit omillari: Mavsumiy o'zgarishlar, havoning harorati va namlik darajasi ham kasallikning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Sovuq va nam havoda sigirlar va boshqa yirik shohli hayvonlar ko'proq kasallanishi mumkin.

Mastitning alomatlari: Mastit kasalligi yirik shohli hayvonlarda turli shakllarda ko'rinadi. Uning asosiy alomatlari quyidagicha:

Sut sifatining yomonlashishi: Mastit kasalligi bilan kasallangan hayvonlarning suti ko'pincha bulg'angan, qalinroq yoki sutda ko'proq qon bo'ladi. Sutda yallig'lanishning mavjudligini aniqlash uchun laboratoriya tahlillari o'tkaziladi.

Sut bezining shishishi: Sigirning sut bezi to'qimalari shishib, qiziydi. Bu holat ayniqsa yallig'lanishning o'tkir bosqichida kuzatiladi.

Og'riq: Mastitning og'ir shakllarida sut yig'ishda sigirlar og'riqni sezishlari mumkin, bu esa ularning sut berish faoliyatiga ta'sir qiladi.

Jismoniy holatning yomonlashishi: Mastitli hayvonlar odatda ishtahasizlik, uyqusizlik va umumiy zaiflikni his qilishlari mumkin. Ba'zan ularning tana harorati ko'tariladi, bu esa infektsiyaning mavjudligini ko'rsatadi.

Mastitni tashxislash: Mastitni aniqlashda turli usullar qo'llaniladi. Bular orasida eng samarali va keng tarqalgan usullar quyidagilardan iborat:

Mastitis testlari: "CMT" (California Mastitis Test) kabi maxsus testlar yordamida sutdagi yallig'lanish darajasi aniqlanadi. Bu test sutda ko'proq leykotsitlar va boshqa moddalar borligini aniqlaydi.

Laboratoriya tahlillari: Sut namunalarini laboratoriyada tekshirish orqali bakterial infektsiya tahlil qilinadi. Bakteriyalarni identifikatsiya qilish va ularning turini aniqlash orqali kasallikni davolash uchun aniq davolash rejasini tuzish mumkin.

Физик tekshiruv: Sut bezi va uning to'qimalarini tekshirish orqali shish, qizarish va boshqa alomatlar aniqlanadi. Hayvonning umumiy holatini kuzatish va tana haroratini o'lchash orqali kasallikning og'irligi haqida xulosa chiqarish mumkin.

Mastitni davolash va oldini olish: Mastitni davolash uchun bir nechta usullar mavjud:

Antibiotiklar: Bakterial infektsiyalarni davolash uchun antibiotiklar ishlatiladi. Antibiotiklar sut bezlarining ichiga kirib, bakteriyalarni yo'qotadi. Ammo davolashdan oldin mikroorganizmlarning turi aniqlanishi zarur, chunki har bir antibiotik faqat ma'lum bakteriyalarni yo'qotadi.

Sutni yig'ish texnologiyalarini yaxshilash: Sut yig'ish vaqtida maxsus toza asbob-uskunalaridan foydalanish va har bir hayvon uchun alohida texnikadan foydalanish mastitni oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Gigiyena choralari: Yirik shohli hayvonlarni toza va quruq joylarda saqlash, yirik fermalarda gigiyenik sharoitlarni yaxshilash mastit kasalligining oldini olishda samarali choradir. Sut yig'ishdan oldin hayvonlarni toza holda saqlash va yuvish tavsiya etiladi.

Immun tizimini qo'llab-quvvatlash: Hayvonlarning immun tizimlarini kuchaytirish uchun maxsus vitaminlar va minerallar bilan ta'minlash, ularni stressdan himoya qilish mastitni oldini olishda yordam beradi.

Mastitning iqtisodiy oqibatlari: Mastit nafaqat hayvonlarning salomatligi uchun xavfli, balki fermerlarning iqtisodiy holatiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Sutning sifati va miqdori pasayishi, sutni sotishdan keladigan daromadning kamayishiga olib keladi. Shuningdek, davolash xarajatlari va kasallikni oldini olish uchun sarflanadigan mablag'lar ham qimmatga tushadi. Muvaffaqiyatli davolash va profilaktik choralar orqali bu zararni kamaytirish mumkin.

Xulosa

Mastit kasalligi yirik shohli hayvonlar orasida keng tarqalgan va iqtisodiy nuqtai nazardan juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu kasallik asosan bakterial infektsiyalar sababli yuzaga keladi va sut bezlarining yallig'lanishiga olib keladi. Mastitning sabablari, gigiyenik sharoitlar, stress omillari, va tashqi muhitning ta'siri bilan bog'liq bo'lib, bu hayvonlarning salomatligi va sut mahsulotlari sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Kasallikning oldini olish uchun yirik shohli hayvonlarning gigiyenik sharoitlarini yaxshilash, to'g'ri sut yig'ish texnologiyalaridan foydalanish va immun tizimini qo'llab-quvvatlash zarur.

Mastitni erta aniqlash va samarali davolash choralari qo'llash, kasallikning iqtisodiy oqibatlarini kamaytirishga yordam beradi. Sut sifatining yomonlashishi va sut ishlab chiqarishning kamayishi fermerlarga katta iqtisodiy zarar keltiradi, shuning uchun bu kasallikni profilaktika qilish va davolashga alohida e'tibor berish muhimdir.

Ushbu maqolada keltirilgan tavsiyalarni hisobga olib, mastit kasalligini boshqarish va uning oldini olish uchun amalga oshiriladigan choralar, yirik shohli hayvonlar chorvachiligini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Effektiv davolash va profilaktik tadbirlar sut ishlab chiqarishni yaxshilash va fermerlarning iqtisodiy foydasini oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.N. R. Akhmedov. Chorvachilikda sog'liqni saqlash va veterinariya. – Toshkent: O'zbekiston, 2008.
- 2.V.I. Biryukov. Mastitni davolash va oldini olish bo'yicha metodik qo'llanma. – Moskva, 2010.
- 3.Bakirov B., Seypullaev A., Kamalova A. Ishki jug'imsiz kesellikler. Sabaqliq.– Toshkent «Metodist nashriyoti» 2023.
- 4.Seypullaev A.K., Reypnazarova N.E. «Mastitis disease of farm animals, its types, treatment and prevention of mastitis.» Academia Globe: Inderscience Research. 08.2022.